

Schans herontdekt bij Bakkeveen

Jan Abrahamse

● *Verdedigingswerken uit vroegere eeuwen spelen nog altijd tot de verbeelding van veel mensen. Helemaal is dat het geval als je een schans nieuw ontdekt, zoals dat 5 jaar geleden bij Bakkeveen gebeurde. Het was Jaap de Zee die deze schans herontdekte. Samen met Klaas Sikkema ging hij op zoek naar de geschiedenis van deze naamloze 'notabele poste'.*

De heer Jaap de Zee vertelt hoe hij de schans heeft ontdekt: *'Ik fietste vijf jaar geleden 's morgens naar mijn werk in Drachten. In het bos even buiten Bakkeveen waren mensen langs het fietspad aan het kappen. En toen zag ik tot mijn grote verbazing de schans. Ik wist wel van het bestaan af, maar niemand in Bakkeveen wist waar die lag. 's Avonds ben ik gaan kijken met mijn zoon en het was meteen duidelijk dat het de schans was, gezien het stervormige patroon'. Al spoedig nam Jaap de Zee contact op met geschiedenisleraar Klaas Sikkema uit Beetsterzwaag en vroeger buurjongen van De Zee. 'Aanvankelijk kon ik er kop noch staart aan vinden', vertelt Sikkema. 'Ik heb hem met De Zee opgemeten en toen bleek dat hij een middellijn heeft van 76 meter, ter grootte dus van een half voetbalveld. In Noorderbreedte lasen we een interessant artikel over de verdedigingswerken in Noord-Nederland van*

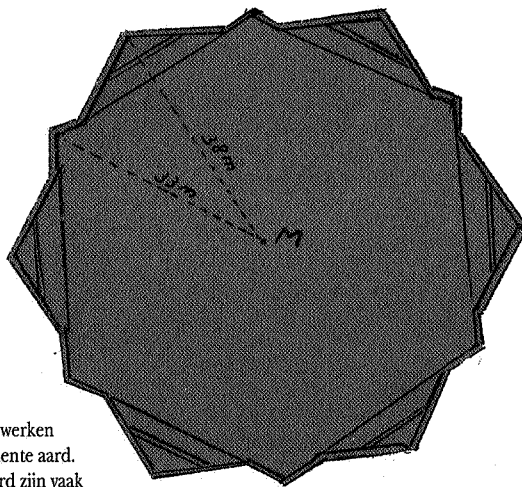
Dr. G. Overdiep. Ik heb contact gezocht met hem en hij heeft de schans ook bekeken. Hij gaf ons de nodige literatuur en in het verslag over de verdediging van Friesland in het rampjaar 1672 wordt geschreven over 'een notabele poste' in Bakkeveen. Wij denken dat de schans aan de Beakendyk deze 'notabele poste' is.'

Dr. Overdiep wist van het bestaan van deze schans. Samen met C. van der Veen die de schans al had opgemerkt rond 1940, heeft Overdiep de schans bezocht in de 50-er jaren die toen ook al geheel bebost was. Onlangs is Overdiep opnieuw gaan kij-

ken met de heren De Zee en Sikkema. Wat hem opviel was de grote binnenruimte van de schans en de kleine voorwerkjes. Deze laatste zijn ongeveer 9 bij 10 meter, terwijl die normaal veel groter zijn.

Geschiedenis schans

Schansen waren verdedigingswerken van tijdelijke dan wel permanente aard. Schansen van permanente aard zijn vaak onderdeel van een linie. In het Noorden bestond zo'n waterlinie, die overigens minder bekend is als de Hollandse Waterlinie. Deze Friese linie bestond uit meren, onder watergezette landerijen, riviertjes en moerassen. De zwakke plekken in de verdedigings gordel waren de hogere zandruggen. Juist hier vinden we de schansen. Bij het drieprovinciënpunt zijn in 1593 tijdens de Tachtigjarige Oorlog 3 schansen aangelegd: de Zwartendijksterschans of Eenerschans, de Breebergschans bij Donkerbroek en de schans bij Friesche Palen. De beide laatste zijn geheel verdwenen. In Friesland zijn alleen de resten te vinden van de Bekhofschans bij Oldeberkoop. Althans dat was het geval tot de ontdekking van de schans bij Bakkeveen. Langs de Bakendijk (Beakendyk), een verbindingsweg tussen Norg, via Een en Bakkeveen naar de Friese steden, lag de fraaie sterrenschans die Jaap de Zee herontdekt heeft. Op de Topografische atlas uit 1851-1855 staat hij ook afgebeeld. Sikkema heeft de geschiedenis van de schans verder uitgewerkt. Omstreeks 1750 behoorde een landgoed met omliggende velden tot het bezit van de familie Burmania. Een van de Burmania's werd onderwezen door Johann Hermann Knoop, cou-

Tekening van de schans met het grachtenstelsel

rantier, hovenier en mathematicus, die ook gediend had aan het Friese Hof. In de Friese Volksalmanak van 1839 vond Sikkema de volgende passage in een artikel over Bakkeveen: *'Een bijzonderheid is eene schans, welke achter Bakkeveen in de heide is aangelegd en tegenwoordig aldaar nog te zien is. Deze schans is behoorlijk met lunetten voorzien en zal buiten twijfel de Heer Knoop gediend hebben om het onderwijs bij zijn kwekeling (Burmania) door aanschouwen meer bevattelijk te maken.'* Sikkema en De Zee dachten aanvankelijk dat Knoop deze schans had laten aanleggen om het wiskundig inzicht van Burmania jr. beter te ontwikkelen.

Notabele poste

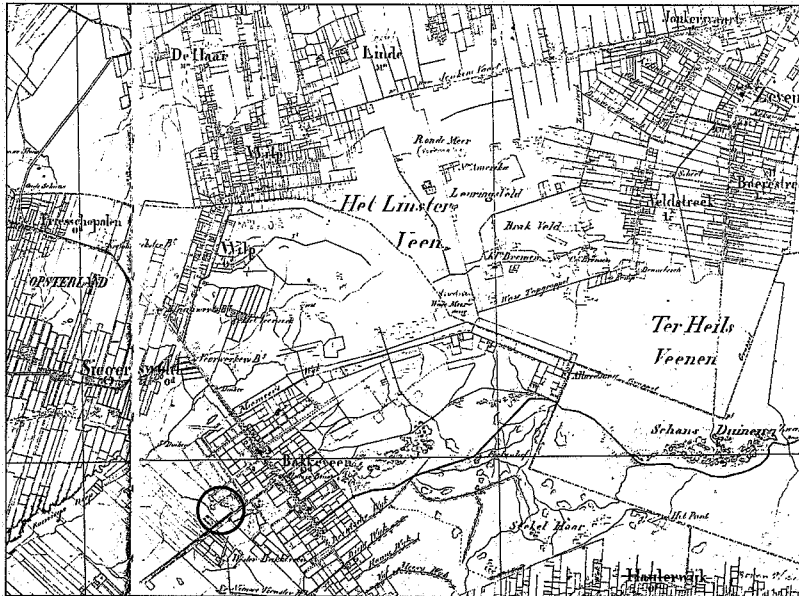
In het boek *'De Verdediging van Friesland in 1672-1673'* van W.E. van Dam van Isselt vonden de beide enthousiaste sneupers de volgende onthullende zinsnede: *'31 Mei / 10 Juni schreef Johan Maurits van Nassau aan Gedeputeerden het noodig te achten, dat er een quartier gelogt werd te Bakkeveen ook van cavalerie, vanwaar men de Brebergher- en Swartendijkster schansen kon ondersteunen en den vij-*

Elmer Spaargaren

Boven: de beboste schans bij Bakkeveen

Onder: fragment Topografische atlas 1851 - 1855

and de doortocht beletten, indien deze tusschen die schansen door met infanterie over de venen wilde trekken. Indien Gedeputeerden 5 à 6 schepen stroo zonden om hutten te maken, voorts zoetelaars met brood, kaas en bier voor de verpleging der troepen zou het quartier Bakkeveen door Maurits weldra een "notabele poste" geheeten, kunnen worden betrokken. Die plaats had nog het voordeel, dat zij aan een vaart lag, welke recht van Leeuwarden leidde, zoodat alle oorlogsbehoefden enz. direct te water konden worden aangevoerd. Maurits dirigeerde er weldra het regiment Grim (d.w.z. Graham) heen, die van Bexterswacht (Beetsterzwaag) 5 / 15 juni te Duurswoude aankwam, waar hij voorlopig bleef en een compagnie dadelijk doorzond naar Bakkeveen'... 'achter de Bergbergher- en Swartendijkster schansen was in tweede linie de "notabele poste" Bakkeveen - Duurswoude ingericht.'

Monument

Bij hun onderzoek hebben Sikkema en De Zee ook contact gezocht met de provinciaal archeoloog en die heeft hen verwezen naar de Stichting Menno van Coehoorn, een organisatie die zich uitsluitend bezig houdt met historische vestingwerken.

De Friese vertegenwoordiger van die Stichting is Peter Karstkarel en die was enthousiast. Bij de gemeente was de schans niet bekend. De historische afdeling van de gemeente heeft het verdedigingswerk aangemeld bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort. Deze dienst heeft de zaak doorgezonden naar de Rijksdienst voor Monumentenzorg. Dat is nu een half jaar geleden.

Het idee van de beide onderzoekers om het bos te kappen op en rond de schans is iets wat natuurlijk onmiddellijk moet gebeuren. Verder moeten de bevoegde instanties de schans tot een beschermd monument maken.

Jaap de Zee (links) en Klaas Sikkema

Elmer Spaargaren